

PRIRUČNIK ZA ISTRAZIVANJE TEHNOLOGIJA VISOKOG RIZIKA

OD IDENTIFIKACIJE DO
ZAGOVARANJA

"PRIRUČNIK ZA ISTRAŽIVANJE TEHNOLOGIJA VISOKOG RIZIKA: OD IDENTIFIKACIJE DO ZAGOVARANJA"

SHARE FOUNDATION

MART 2026.

UREDNICI: DaniĀo Krivokapić i Andrej Petrovski

AUTORKA: MiĀa Bajić

JEZIČKA REDAKTURA: Milica Jovanović

DIZAJN I PRELOM: Olivia Solis Villaverde

ILUSTRACIJE: macrovector on Freepik

ŠTAMPARIJA: NS PRESS DOO NOVI SAD

TIRAŽ: 200

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

004.056(035)

004:001.8(035)

БАЈИЋ, Мила, 1995-

Priručnik za istraživanje tehnologija visokog rizika : od identifikacije do zagovaranja / Mila Bajić. - [Beograd] : Share foundation, 2026 (Novi Sad : NS press). - 29 str. ; 21 cm
Tiraž 200.

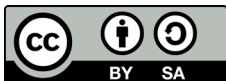
ISBN 978-86-89487-20-6

а) Дигиталне технологије -- Безбедност -- Приручници

COBISS.SR-ID 191299593

This publication was funded partially by a grant from the United States Department of State. The opinions, findings and conclusions stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect those of the United States Department of State.

CC LICENSE

ATTRIBUTION-SHAREALIKE CC BY-SA

This license lets others remix, tweak, and build upon your work even for commercial purposes, as long as they credit you and license their new creations under the identical terms. This license is often compared to "copyleft" free and open source software licenses. All new works based on yours will carry the same license, so any derivatives will also allow commercial use. This is the license used by Wikipedia, and is recommended for materials that would benefit from incorporating content from Wikipedia and similarly licensed projects.

ISTRAŽIVAČKA NAČELA	6
SISTEM KLASIFIKACIJE RIZIKA	9
RAZVOJ ISTRAŽIVAČKIH PITANJA	11
SIGNALI ZA UZBUNU	14
PRIKUPLJANJE INFORMACIJA.....	17
ZAHTEV ZA PRISTUP INFORMACIJAMA OD	
JAVNOG ZNAČAJA	18
JAVNE NABAVKE	19
ŽALBE POVERENIKU.....	19
SAMOSTALNO ISTRAŽIVANJE	21
OD PODATAKA DO AKCIJE.....	22
ANALIZA DOSTUPNIH INFORMACIJA	23
PODIZANJE SVESTI	26
ELEMENTI PORUKE	27
UČEŠĆE ZAJEDNICE.....	27
ZAGOVARANJE.....	28

ŠTA

U kontekstu digitalnog okruženja, tehnologije visokog rizika su automatizovani sistemi koji se koriste za prikupljanje podataka o ljudima, donošenje odluka, upravljanje ponašanjem i slično. Ono što ih čini visokorizičnim jeste kombinacija tri faktora: netransparentnost u načinu na koji funkcionišu, nedovoljna pravna regulacija njihove primene i potencijal da ugroze osnovna ljudska prava. U praksi, to mogu biti sistemi za prepoznavanje lica, odnosno masovni biometrijski nadzor, algoritmi koji odlučuju o pristupu socijalnim uslugama ili generativna veštačka inteligencija u širenju dezinformacija i zabluda.

ZAŠTO

Tehnologije visokog rizika se po pravilu uvode bez javne rasprave, a njihova primena ostaje u senci sve dok ne dođe do vidljivih posledica. U trenutku kada se šteta dokumentuje, tehnologija je već duboko integrisana u sistem. Zato je rano prepoznavanje rizika, pre nego što postanu norma, ključni zadatak civilnog društva i medija.

KAKO

Ova metodologija pruža strukturisan pristup istraživanju tehnologija visokog rizika u uslovima ograničenog pristupa podacima i institucijama. Namenjena je organizacijama civilnog društva, istraživačkim novinarima i aktivistkinjama i aktivistima koji žele da identifikuju, dokumentuju i ospore upotrebu ovih sistema, bez obzira na to da li ih uvodi država ili privatni sektor.

KO

Tamo gde državne institucije uvode tehnologije visokog rizika u javne sisteme i usluge, bez odgovarajuće kontrole i odgovornosti, ključni mehanizam zaštite javnog interesa ostaju organizacije civilnog društva, istraživački mediji i aktivistička zajednica. Njihov zadatak je jasan: sistematsko dokumentovanje, analiza i obaveštavanje javnosti o rizicima – pre nego što netransparentne primene postanu norma i pre nego što šteta po građane i društvo bude nepopravljiva.

ISTRAŽIVAČKA NACELA

Istraživanje tehnologija visokog rizika zahteva pažljiv i odgovoran pristup. Nekoliko osnovnih načela treba imati na umu u svakoj fazi procesa.

PRISTUP ZASNOVAN NA LJUDSKIM PRAVIMA

- koristiti međunarodne standarde ljudskih prava kao okvir za analizu rizika
- posebno razmatrati uticaj na ranjive i marginalizovane zajednice, koje su izloženije povredama prava
- ispitati da li implementaciju tehnologije prati procena uticaja na privatnost i osnovna prava i da li su uspostavljeni mehanizmi zaštite

PROAKTIVNA IDENTIFIKACIJA PRETNJI

- fokus na rano otkrivanje novih rizika
- razvijanje kapaciteta za prepoznavanje obrazaca tehnološke štete
- razvijanje sistema za brz odgovor na identifikovane pretnje

SARADNJA I DELJENJE ZNANJA

- izgraditi partnerstva sa organizacijama civilnog društva, tehničkim i pravnim stručnjacima i pogodnim zajednicama
- zajednički razvijati i deliti resurse, baze znanja i istraživačke alate
- uspostaviti koordinisane mehanizme reagovanja

ETIČKI ODNOS PREMA PODACIMA

- štititi privatnost kontakata i izvora, za sve aktivnosti u kojima se prikupljaju lični podaci mora biti obezbeđen informisani pristanak
- koristiti bezbedne, transparentne istraživačke metode
- proveravati prikupljene informacije kako bi se osigurala njihova validnost i održavale transparentne i otvorene baze podataka

MEĐUNARODNI STANDARDI LJUDSKIH PRAVA:

- [Evropska konvencija o ljudskim pravima](#)
- Član 8, Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

- [Povelja Evropske unije o osnovnim pravima](#)
- Član 7, Poštovanje privatnog i porodičnog života, i Član 8, Zaštita podataka o ličnosti

- [Međunarodni pakt o ljudskim i političkim pravima](#)
- Član 17, Pravo na privatnost

- [Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 68/167](#)
- Pravo na privatnost u digitalnom dobu

SISTEM KLASIFIKACIJE RIZIKA

USTANOVITI RELEVANTNE KATEGORIJE RIZIKA

- povrede ljudskih prava
- ekonomska eksploatacija
- ekološki uticaj
- širenje dezinformacija
- ...

IDENTIFIKOVATI OZBILJNOST POTENCIJALNOG RIZIKA:

Veoma nizak Nizak Umeren Visok Veoma visok

u odnosu na: i

PRIMER MATRICE RIZIKA

RIZIK: Uticaj x Verovatnoća	UTICAJ: 1	UTICAJ: 2	UTICAJ: 3	UTICAJ: 4	UTICAJ: 5
Verovatnoća: 1	Veoma nizak (1)	Veoma nizak (2)	Nizak (3)	Nizak (4)	Umeren(5)
Verovatnoća: 2	Veoma nizak (2)	Nizak (4)	Umeren (6)	Umeren (8)	Visok (10)
Verovatnoća: 3	Nizak (3)	Umeren (6)	Umeren (9)	Visok (12)	Visok (15)
Verovatnoća: 4	Nizak (4)	Umeren (8)	Visok (12)	Visok (16)	Veoma visok (20)
Verovatnoća: 5	Umeren (5)	Visok (10)	Visok (15)	Veoma visok (20)	Veoma visok (25)

RAZVOJ ISTRAŽIVAČKIH PITANJA

PRAVNI OKVIR

- Da li postoji sveobuhvatni pravni okvir koji reguliše upotrebu tehnologija visokog rizika?
- Da li postoji nezavisno telo odgovorno za nadzor upotrebe tehnologije (npr. Poverenik za zaštitu podataka)?
- Da li su implementaciji nove tehnologije prethodile odgovarajuće promene pravila i propisa?
- Da li postoje međunarodni dokumenti i prakse koji ograničavaju ili zabranjuju upotrebu visokorizičnih tehnologija u domaćem okruženju?

- U Srbiji ne postoji zakon koji uređuje oblast tehnologija visokog rizika, pa se regulacija ove oblasti oslanja na strateške i etičke dokumente koji nemaju pravno obavezujuću snagu.
- Relevantni dokumenti su Strategija razvoja veštačke inteligencije (2025-2030) i Etičke smernice za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije iz 2023. godine, u kojima se ističe potreba da se posebna pažnja posveti razvoju i primeni visokorizičnih sistema veštačke inteligencije, kao i potencijalnim uticajima njihove upotrebe na prava građana. Međutim, ovi dokumenti predstavljaju okvir za razvoj i smernice za postupanje, ali ne uvode obaveze, zabrane niti mehanizme nadzora i sankcionisanja.
- Zbog toga se zaštita prava u kontekstu primene visokorizičnih tehnologija ostvaruje posredno, kroz opšte propise koji uređuju zaštitu ljudskih prava i podataka o ličnosti.

PRAKTIČNA PRIMENA

- Da li je bilo slučajeva u kojima je korišćenje tehnologija visokog rizika dovelo do kršenja privatnosti, curenja podataka ili drugih povreda prava građana?
- Da li su javno dostupne informacije o tome koji su sistemi visokorizičnih tehnologija u primeni, na koji način i za koje svrhe?
- Da li postoje mehanizmi putem kojih građani mogu da zatraže zaštitu prava, reviziju ili uvid u odluke i procese u kojima se koriste visokorizične tehnologije?

MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE

- Da li mediji izveštavaju o primeni tehnologija visokog rizika na odgovoran i nepristrasan način?
- Kakav narativ dominira medijskim prostorom – tehnološki optimizam, kritički pristup, senzacionalizam?
- Da li medijsko izveštavanje doprinosi informisanoj javnoj raspravi ili reprodukuje zvanične stavove i marketinške poruke proizvođača?

SIGNALI ZA UZBUNU

FIZIČKE PROMENE U PROSTORU

- nove kamere i senzori na ulicama
- nova visokotehnoška oprema u javnim ustanovama
- najave i oznake "pametnih" sistema (natpisi, table, službena obaveštenja)

PROMENE POLITIKA

- novi propisi o prikupljanju podataka ili nadzoru
- državni ugovori sa tehnološkim kompanijama, javne nabavke
- izmene uslova korišćenja i politika privatnosti javnih digitalnih usluga

VESTI I NAJAVE

- saopštenja o primeni veštačke inteligencije u sistemima javne uprave
- partnerstva tehnoloških kompanija
- najave o finansiranju tehnoloških projekata
- javne konsultacije (tenderi) za uvođenje novih sistema

KONTROLNA LISTA ZA IDENTIFIKACIJU

Tehnologija	Kako izgleda	Gde se može naći	Koja prava se krše	Primeri
Sistemi za prepoznavanje lica	Kamere sa senzorima	Ulice, gradski objekti, javni prostori	Pravo na privatnost, slobodu kretanja, slobodu okupljanja i udruživanja	Nadzorne kamere na ulicama Beograda
AI sistemi odlučivanja	Softverske platforme	Banka, zdravstvo, penziono, socijalne službe	Zaštita od diskriminacije, zaštita podataka o ličnosti	Socijalna karta
Kamere sa AI analizom	Obične kamere sa oznakama "smart"	Saobraćajne petlje, parkovi, ulice	Pravo na privatnost, pravo na slobodu okupljanja	Okolo sokolovo
Digitalni identifikacioni sistemi	Kiosci, aplikacije, čitači dokumenata	Gradske kancelarije, banke, bolnice	Pravo na privatnost, zaštita podataka o ličnosti	IS COVID19, IZIS

- Srpski zdravstveni sistem beleži porazne neuspehe u zaštiti najosetljivijih podataka pacijenata. Integrisani zdravstveni informacioni sistem Republike Srbije (IZIS) koji je 2017. godine uspostavilo Ministarstvo zdravlja, bio je kompromitovan od samog početka: svo medicinsko osoblje ovlašćeno za pristup sistemu dobilo je istu lozinku, čime su podaci pacijentkinja/nata bili izloženi potencijalnoj zloupotrebi.
- Nekoliko godina kasnije, na početku pandemije koronavirusa, uspostavljen je Informacioni sistem Covid-19 sa osetljivim medicinskim podacima svih osoba koje su obolele ili su bile u dodiru sa obolelima. Ovaj sistem je takođe bio neadekvatno obezbeđen: kredencijali za pristup sistemu bili su javno dostupni na internetu punih osam dana.
- Oba slučaja ukazuju na sistemski problem: bezbednost podataka u javnom sektoru nalazi se na supstandardnom nivou, dok je kultura odgovornosti za propuste praktično nepostojeća.

PRIKUPLJANJE INFORMACIJA

Informacije o visokorizičnim tehnologijama mogu se prikupljati na više načina: zahtevima za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, pretraživanjem javno dostupnih izvora, direktnim upitima institucijama i kompanijama, kao i kroz istraživanje postupaka javnih nabavki.

ZAHTEV ZA PRISTUP INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA

Svi organi javne vlasti zakonom su obavezani da ostvare interes javnosti da zna. To su ministarstva, gradske i opštinske uprave, javna preduzeća, ali i privatne kompanije koje vrše delatnost od javnog interesa ili se značajno finansiraju iz javnih izvora. Najdelotvorniji zahtevi su konkretni: umesto opštih pitanja, tražiti određene dokumente, kao što su ugovor, zapisnik, odluka, procena uticaja. Korisno je i precizirati vremenski okvir na koji se zahtev odnosi.

Pozivanje na već javno dostupne informacije koje su posredno povezane sa predmetom zahteva, povećava izgleda za dobijanje odgovora. Na taj način se pokazuje da traženi dokument verovatno postoji. U slučaju da organ javne vlasti ne odgovori u zakonskom roku, moguće je podneti žalbu Povereniku.

PRIMER:

Na sajtu Poverenika za zaštitu podataka o ličnosti postoje jasne informacije o tome kome i kako mogu da se pošalju zahtevi za informacije od javnog značaja, kao i kako se može podneti žalba:

→ Šta možete tražiti,
kako i od koga

→ Obrazac zahteva za informacije
od javnog značaja

JAVNE NABAVKE

Pisani trag govoto uvek postoji, makar kao stavka u dokumentaciji tendera koji se može naći na Portalu javnih nabavki. Portal centralizuje sve postupke javnih nabavki u zemlji i omogućava pretragu po instituciji, predmetu nabavke ili dobavljaču. Dostupni su podaci o uslovima konkursa, prapratna dokumentacija, kao i informacije o tome kome je ugovor dodeljen i po kojim uslovima.

Budući da je objavljivanje ovih informacija zakonska obaveza, informacije na Portalu su verifikovane i mogu biti ključna polazna tačka u istraživanju, posebno za utvrđivanje ko je proizvođač ili dobavljač sporne tehnologije, ko je izvođač radova na implementaciji i kolika su sredstva izdvojena za projekat.

ŽALBE POVERENIKU

Žalba Povereniku može se podneti u nekoliko situacija: ako organ vlasti odbije zahtev ili ga uopšte ne razmotri, ako ne odgovori u zakonskom roku, ako za uslov izdavanja dokumenta postavi neopravdano visoku naknadu, ili ako na bilo koji drugi način onemogućiti pristup traženim informacijama. Žalba se podnosi u roku od 15 dana od prijema odgovora, a u slučaju neodgovaranja čim istekne zakonski rok.

Važno je znati da žalba Povereniku nije moguća kada su u pitanju odluke Narodne skupštine, predsednika Republike, Vlade, Vrhovnog kasacionog suda, Ustavnog suda, Narodne banke i Republičkog javnog tužioca. U tim slučajevima jedina opcija je pokretanje upravnog spora pred sudom.

PRIMER:

- Kada je 2019. MUP Srbije objavio procenu uticaja obrade na zaštitu podataka o ličnosti korišćenjem sistema video nadzora, organizacije civilnog društva i aktivistička zajednica su skrenule pažnju na invazivnost i neproporcionalnost planiranog sistema. Poverenik je ubrzo izdao mišljenje da procena uticaja nije izrađena u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti koji je stupio na snagu ranije te odine, potvrdivši time stavove civilnog društva.

SAMOSTALNO ISTRAŽIVANJE

Polazna tačka svakog istraživanja je mapiranje već dostupnih informacija. Izvori se mogu grupisati u dve kategorije: medijski sadržaj – novinski članci, emisije, podcasti, istraživačke priče – i zvanični dokumenti koje objavljuju same institucije, kao što su godišnji izveštaji, procene uticaja, strategije i tenderi. Obe kategorije su korisne, ali na različite načine: medijski izvori pomažu u razumevanju javnog narativa i ključnih aktera, dok zvanični dokumenti pružaju uvid u to kako institucije same pravdaju korišćenje određenih tehnologija.

GDE TRAŽITI INFORMACIJE

Vrsta informacije

Gde pristupiti

Zakoni i propisi	→	Sajt Službenog glasnika
Planiranje projekata	→	Gradski planovi, urbanistički planovi
Tenderi	→	Portal javnih nabavki
Godišnji izveštaji o radu	→	Sajtovi agencija
Analize i izveštaji	→	Sajtovi OCD
Vesti i najave	→	Sajtovi medija

SAVET:

- Sajtovi tehnoloških kompanija mogu da sadrže informacije o konkretnim projektima i klijentima koje nisu dostupne ni na jednom drugom mestu, uključujući tehničke specifikacije, reference na državne ugovore i fotografije instalacija. Ove stranice mogu biti izmenjene ili uklonjene bez najave, pa je važno arhivirati sadržaj čim se pronade (npr. putem archive.org ili alata za lokalno čuvanje stranica). Kada je SHARE Fondacija objavila informacije sa sajta kompanije Huawei o projektu Safe City u Beogradu, stranica je uklonjena u roku od 10 sati.
- Patenti mogu biti koristan izvor informacija o tehničkim mogućnostima sistema koji se istražuje: iz njih se može saznati kako tehnologija funkcioniše, za koje namene je projektovana i ko ih razvija. Baze patenata su javno dostupne i pretražive, ali tumačenje tehničke dokumentacije često zahteva stručnu konsultaciju.

OD PODATAKA DO AKCIJE

ANALIZA DOSTUPNIH INFORMACIJA

Prikupljeni podaci sami po sebi nisu dovoljni; važno je šta se iz njih može zaključiti i kako se to zaključivanje dokumentuje. Kada su dostupni interni dokumenti institucija, kao što su procene uticaja ili ugovori, korisno je sprovesti pravnu i tehničku analizu: pravna analiza ispituje usklađenost sa važećim propisima, a tehnička analiza procenjuje da li sistem funkcioniše onako kako se to zvanično predstavlja. Isti pristup može se primeniti i na druge izvore – saopštenja, medijske izveštaje, tendere – kako bi se rekonstruisalo kako je odluka o uvođenju tehnologije doneta i kako se pravda.

PRIMER:

- Analiza procene uticaja obrade na zaštitu podataka o ličnosti korišćenjem sistema video nadzora Ministarstva unutrašnjih poslova | SHARE, Partneri i BCBP, 2019.

PRE POČETKA ANALIZE, KORISNO JE RAZJASNITI NEKOLIKO STVARI:

- Šta je cilj analize? Šta nastojimo da utvrdimo?
- Kako ćemo definisati problem? Koje aspekte tehnologije stavljamo u fokus i zbog čega?
- Koji su nam izvori kredibilni i dostupni za istraživanje?
- Ko sve može da doprinese u saradnji na istraživanju – tehnički stručnjaci, pravnici, novinari, pogođene zajednice?

Kada podaci nisu javno dostupni, polazna tačka je mapiranje onoga što već postoji – analize medija, izveštaji organizacija civilnog društva, akademska istraživanja ili iskustva aktivista. Na osnovu toga je moguće utvrditi gde još uvek ima praznina i gde bi novi doprinos imao najviše smisla. Nekoliko pitanja može pomoći u tom procesu: Da li je poznato za šta se tehnologija koristi, ko ju je nabavio i pod kojim uslovima? Da li se ista ili slična tehnologija koristi u regionu – i šta se može naučiti iz tih iskustava? Da li postoje osobe koje su direktno pogođene upotrebom tehnologije i koje mogu da svedoče o njenim posledicama?

Konsultovanje koleginja i kolega često donosi vredne perspektive koje su nam možda promakle. Razgovori sa ekspertima za digitalna prava, sajberbezbednost ili relevantnu oblast pružaju tehničke i pravne uvide koji jačaju argumentaciju i kredibilitet nalaza. Takođe, neposredna svedočanstva ljudi koji su direktno iskusili štetne posledice upotrebe visokorizičnih tehnologija, humanizuju problem i čine apstraktne rizike konkretnim. Ovo je podjednako vredan element i za istraživački rad i za medijsko izveštavanje.

Uparedna istraživanja mogu biti posebno vredna kada domaći slučaj još uvek nema dokumentovanih posledica. Iskustva iz drugih gradova, država ili sektora mogu pokazati kako se određena tehnologija tipično uvodi i pravda, koje su posledice zabeležene i koji argumenti su se pokazali kao efikasni u osporavanju njene upotrebe.

EDUKATIVNI MATERIJALI

Prikupljeno znanje ima vrednost samo ako je dostupno i razumljivo onima kojima je namenjeno. Izveštaji i analize su osnova, ali jedno istraživanje često treba prilagoditi različitoj publici: edukativni materijali pomažu novim generacijama istraživačke i aktivističke zajednice da se brže orijentišu u temi, dok dokumenti namenjeni donosiocima odluka moraju biti koncizniji i usmereni na konkretne preporuke.

PRIMER:

- Krajem 2023. godine, SHARE Fondacija objavila je knjigu o biometriji kao jedan od prvih sveobuhvatnih uvida u globalnu upotrebu biometrijskih nadzornih sistema. Knjiga je nastala kao rezultat dugogodišnje borbe za zabranu nadzornog sistema za prepoznavanje lica u Beogradu – akumulirano znanje, iskustva i lekcije iz tog procesa pomogli su istraživačicama/ćima da problem biometrijskog nadzora predstave kao sistemsku pojavu koja prevazilazi granice jednog grada, države ili kontinenta.

- Dve godine kasnije, 2025. objavljena je knjiga o spajveru, još jedan pionirski poduhvat u dokumentovanju nadzora i osporavanju ambicija društvene kontrole.

PODIZANJE SVESTI

Kada su nalazi dokumentovani i pozicija jasno definisana, sledeći korak je osmišljavanje poruke. Efikasna komunikacija zahteva jasnu artikulaciju: šta je srž problema, na koga utiče i zašto je to važno za širu javnost. Poruka treba da bude konkretna i razumljiva da rezonuje izvan uskog kruga stručnjaka i aktivista.

ELEMENTI PORUKE

ŠTA SMO SAZNALI?

- Osnovne informacije o tehnologiji ili sistemu koji je otkriven, jasne i konkretne: šira javnost treba da razume o čemu se radi i zašto je važno.

ZAŠTO JE BITNO?

- Koje su konkretne posledice po građane i širu zajednicu – pravne, finansijske, socijalne, psihološke? Jasan odgovor na ovo pitanje omogućava zajednici da prepozna problem kao svoj i pridruži se zahtevu za zaštitu svojih prava.

GDE SE DEŠAVA?

- Geografski obuhvat primene tehnologije – da li pogađa određenu lokaciju, gradsku četvrt, oblast ili čitavu zemlju. Preciziranje razmera pomaže u razumevanju rasprostranjenosti i štetnosti.

KO JE UKLJUČEN?

- Koji akteri stoje iza uvođenja i primene tehnologije? Koje kompanije, organi javne uprave, strane države učestvuju?

UČEŠĆE ZAJEDNICE

Javnost se može uključiti na različite načine – od deljenja informacija na društvenim mrežama do slanja zahteva i pritužbi, učešća u javnim raspravama ili organizovanja protesta. Važno je ponuditi konkretne i dostupne načine učešća, prilagođene različitim nivoima angažmana. Mediji mogu biti ključni saveznici u ovoj fazi: kroz učešće u istraživanju, izveštavanju o nalazima ili kampanji, mediji značajno šire doseg poruke i prenose rana upozorenja civilnog društva na probleme koje javnost možda još nije prepoznala.

PRIMER:

→ Tokom akcije #hiljadekamera (2019-2021), građani su pozivani da fotografišu kamere po Beogradu i šalju koordinate timu SHARE Fondacije, koji je podatke unosio u javno dostupnu bazu. Kao rezultat, nastao je spisak verifikovanih lokacija pametnih kamera, nekoliko puta duži od zvaničnog spiska objavljenog na sajtu MUP-a. Akcija je presudno doprinela shvatanju razmera nadzora u gradu.

ZAGOVARANJE

Zagovaranje prevodi istraživačke nalaze u pritisak za promenu – prema institucijama, donosiocima odluka ili široj javnosti. Strategije zagovaranja treba razvijati na više nivoa istovremeno: lokalno, nacionalno i međunarodno, jer isti argument može imati različitu težinu u zavisnosti od toga kome je upućen i u kom trenutku.

LOKALNO I NACIONALNO ZAGOVARANJE

Lokalno zagovaranje počinje od poznavanja zajednice: njenih konkretnih briga, načina na koji konzumira informacije i koliko joj je tema već poznata. Lokalni mediji koji uživaju poverenje zajednice često su najefikasniji kanal za kontekstualizovanje problema i njegovo povezivanje sa svakodnevnim životom građana. Direktno uključivanje zajednice – kroz diskusije, ankete ili deljenje informacija – važno je iz još jednog razloga: ljudi koji su pogođeni ovim tehnologijama retko imaju osećaj da ih neko pita za mišljenje. Taj osećaj učešća sam po sebi gradi podršku i jača zagovaračku poziciju.

Na nacionalnom nivou ključna je koaliciona pozicija – zajednički nastup sa organizacijama civilnog društva koje se bave srodnim temama nosi veću težinu od individualnih glasova. Koalicija omogućava formulisanje zajedničkih

stavova, pripremu predloga zakonskih izmena, podnošenje zajedničkih pritužbi ili krivičnih prijava, kao i koordinisano obraćanje međunarodnim telima.

MEĐUNARODNO ZAGOVARANJE

Međunarodno zagovaranje doprinosi legitimitetu domaćih inicijativa i povećava pritisak na organe javne vlasti koji oklevaju da odgovore na zahteve građana. Međunarodni mehanizmi, relevantna tela i uporedna praksa iz drugih zemalja mogu ojačati argumentaciju i usmeriti dalje procese zagovaranja. Skretanje pažnje na probleme i konkretne slučajeve izvan nacionalnih granica smanjuje rizik od zataškavanja zloupotreba. Saradnja sa inostranim organizacijama i medijima širi vidljivost i omogućava razmenu iskustava.

Sva tri nivoa zagovaranja treba da se međusobno podupiru kroz konzistentnu poruku i koordinisane aktivnosti – lokalna podrška daje kredibilitet nacionalnoj poziciji, dok savezi na nacionalnom nivou jačaju međunarodnu poziciju.

ISBN 978-86-89487-20-6

9 788689 487206

SHARE FONDACIJA 2026.